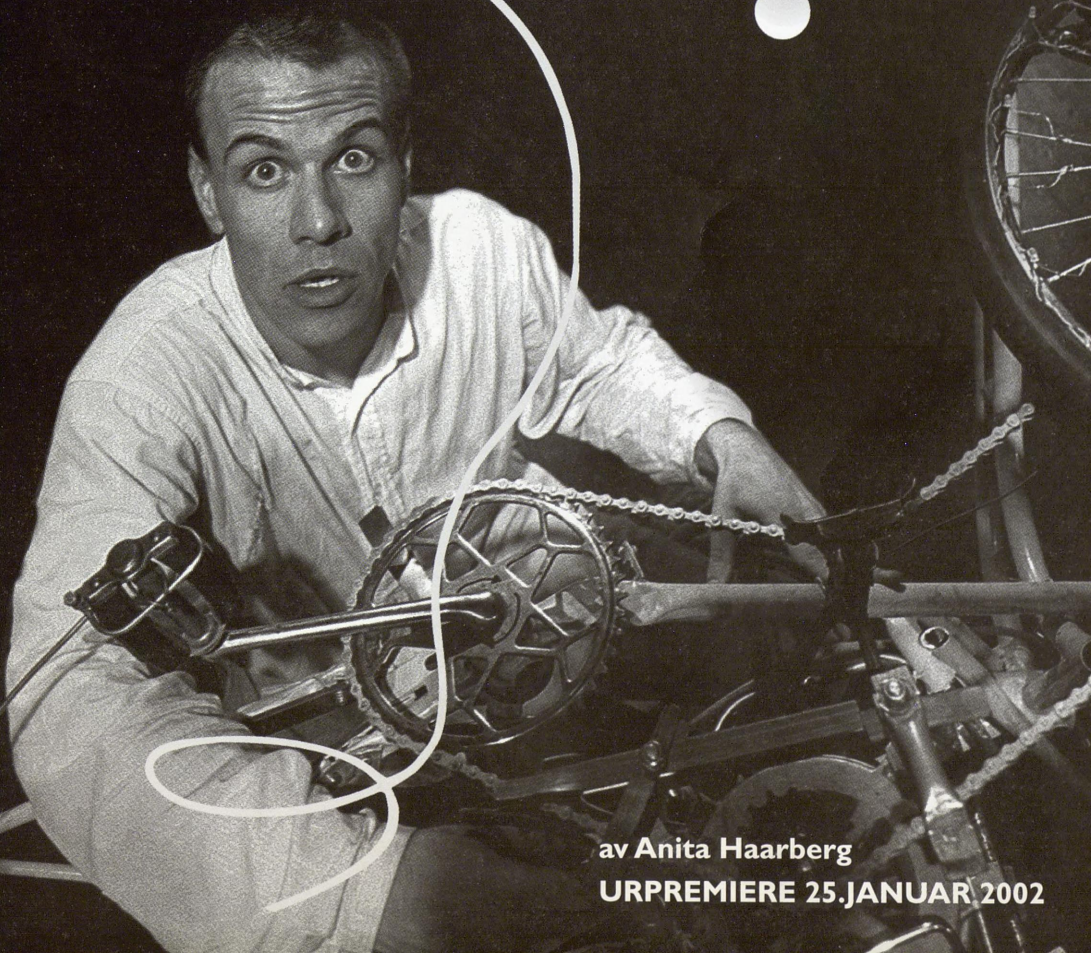

banro

av Anita Haarberg
URPREMIERE 25. JANUAR 2002

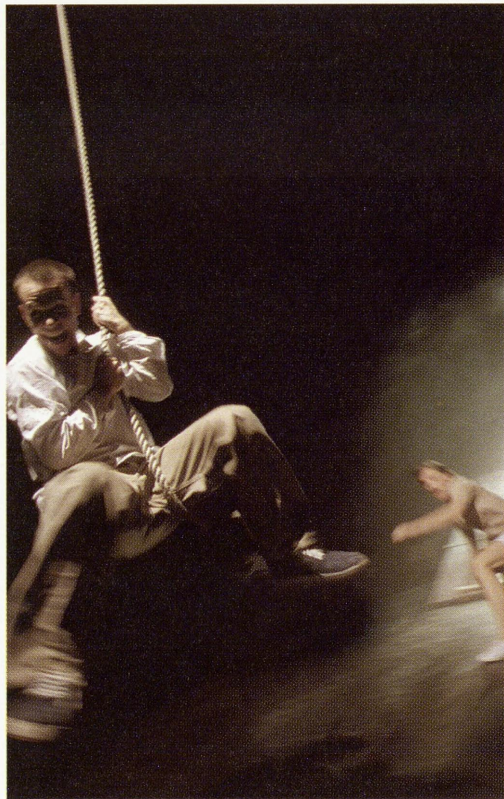

Banrøv

I løpet av spilleperioden er det 5 år siden jeg møtte Gutongen for første gang, ved SkrivekunstAkademiet i Bergen. En skriveøvelse med gjestelærer Cecilie Løveid: «Beskriv et rom, uten liv. Detaljer.Tid: maks 10 minutter.» Kort tid etter kom neste oppgave. «Det kommer folk inn i rommet». Rommet ble utendørs og gårdstunaktig. Inn på tunet kom Gutongen. Han snakka om ei Trude som han hevda var en råtass og om Senjor´n han hevda var forbanna. Han snakka om løshunder, eplekart, bannskap og skabb. Han snakka og snakka, men fikk ikke særlig til svar, bare et og annet grynt. Siden har jeg hatt Gutongen, Trude, Tor Gunnar, Mor og Far, på slep. Banrøv er første del av det jeg tror blir en teatertrilogi om Gutongen og hans oppvekst i Trøndelag på 50-tallet. Skriveoppgaven har blitt 1. scene i Banrøv.

Takk til alle som har hjulpet meg underveis til innsamling av ulike bakgrunnsmateriale. En spesiell takk til mine to tålmodige hjelpere: regissørdamene Siri Senje og Tyra Tønnessen.

Anita Haarberg

Barn i et tiår i forandring

Landet Norge ble styrt av eldre, magre menn som enten het Oscar, Einar eller Haakon. I barnets omgangskrets trodde noen på Gud og noen på Gerhardsen. Gerhardsen varte lenger enn Haakon. Haakon, som både var dansk prins, særlig når han snakket i radioen, og norsk konge, døde i et badekar og ble begravet i radioen ...

I sin uskyldighet forvekslet barnet sin egen oppvekst med det nye Norges. Kanskje var det ikke så rart. Som så mange femtittallsbarn levde man på et evigvarende byggefelt, riktignok regulert av den norske stats husbankstandard. Stadig nye grunnmurer og graveplasser skaffet dem både hoppe- og klatreerfaring. Og nok ammunisjonstråd i gilde farger til å sprengre en middels norsk by. Men et femtittallsbarn ville aldri ha funnet på noe sånt ...

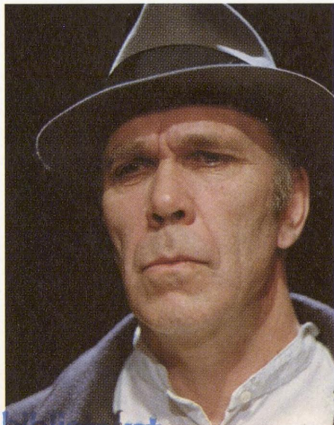
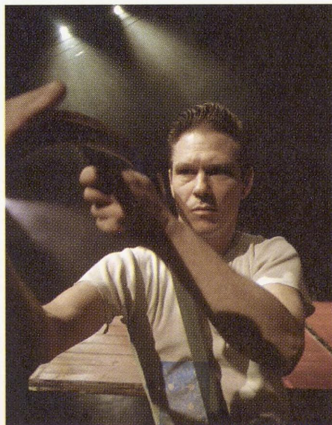
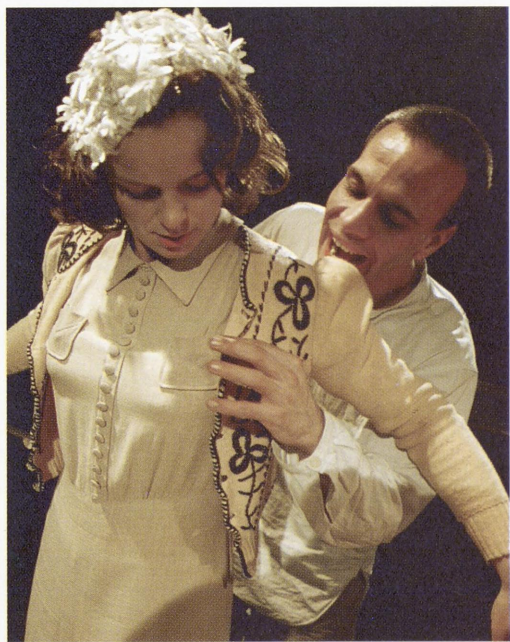
Skole, hjem og politikere hadde tilsynelatende satt seg på samme hest for å dra en ny generasjon nordmenn til samme mål. Og målet må ha vært en slags

sosialdemokratisk, husbankfinansiert, Kardemmebyktig, lett kristelig velstandsvirkelighet, der alle barn var like og alle voksne burde være snille mot hverandre. Likevel gikk noe over barnets forstand. Alle var like, sa skolen, og så skilte den ut noen som måtte gå på B-parti i engelsk. Og så måtte de gå på Framhaldsskolen, som hadde et av de utforståelige navnene, siden Realskolen også var en skole som fortsatte etter folkeskolen ...

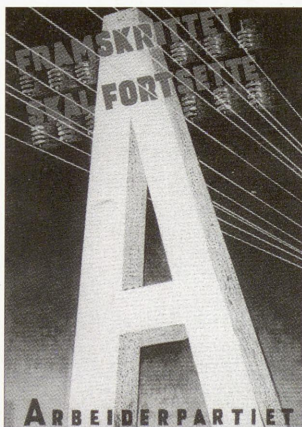
Med en helt uskyldig reiseradiogramfon kom synden inn i barnets tilværelse. Men først kom like vel Ønskekonserten. Barnet hadde oppdaget at det etter barneplatene og de religiøse sangene kom noen plater som hverken var for barn eller voksne. Noen het Hvite måke og andre het Kjære John, men alle var fylt til bristepunktet av noe smektende, søtt og dragende som instinktivt fortalte barnet at det fantes et mellomrom mellom det å være barn og det å være voksen.

Janneken Øverland i boken Vitner om 1950-årene, Forlaget Stromboli 1990. Et utdrag.

Velferdsstat og menneskeverd

Vi lever i Norge i den forestilling at vi har verdens beste velferdsstat om vi legger til grunn den gjennomsnittlige velferd for det store flertallet. Men et samfunns humane kvaliteter måles ikke etter hvordan vi behandler oss selv som flertall,

men hvordan vi behandler de aller svakeste – «minusvariantene». Arbeiderbevegelsen prioriterte aldri omsorgen for de aller svakeste. I den rasjonelle, sosialdemokratiske velferdsstat representerte mennesker som ville ligge samfunnet til byrde, et fremmedelement. Overfor slike grupper var det aldri tale om omsorg, men om kontroll og teknokratisk styring, om internering, bortgjemning, ja eliminering. Arbeiderpartiets forsømmelser overfor de meste hjelpetrequende, var ikke minst grov innenfor åndssvakeomsorgen. Under Gerhardsens regjering i 1956 ble det historiske lavmål i offentlige bevilgninger til denne gruppen nådd. Målt i relative kroner var beløpet vesentlig lavere enn i 1890! Bevilgningene til skøytesport og offentlige idretts-haller nådde et foreløpig høydepunkt i samme år. Det hører også med i det sosialhistoriske bildet at Norge var det første land etter USA som iverksatte lobotomering som behandlingsmiddel over-

for psykisk syke. Ikke noe annet land anvendte lobotomi i så stor skala som Norge. Og vi var det siste landet til å avskaffe denne behandlingsmetoden.

Kilde: Olav Rune Ekeland Bastrups artikkel i Fast grunn 1998.

Lobotomi

Operativt ingrep i hjernens pannelapp til behandling av sinnsykdom. Kan medføre følelsesmessig avstumpning, virke passifiserende og i enkelte tilfeller være dødelig.

Norsk praksis

På 1950-tallet hadde sykehusene vide fullmakter til å gjennomføre lobotomi som tvangsmessige tiltak. Intern kritikk var uhørt og etiske diskusjoner forekom sjelden. Lobotomi ble også brukt i disiplinerende hensikt. Det har vært en vanlig oppfatning at bare de mest alvorlig syke ble operert. Journalene fra Gaustad sykehus viser at dette ikke var hele sannheten. Noen ble operert temmelig raskt uten grundig vurdering. Enkelte var svært unge. Lobotomien var en del av hovedstrømningene innenfor medisinen etter krigen. Det er vanskelig å finne en medisinsk behandling fra den nære fortid som var mer i kontrast til det vi betrakter som god medisinsk praksis.

Kilde: Einar Kringlens Psykiatriens samtidshistorie – Universitetsforlaget 2001

Gutongen	Espen Løvås
Far	Harald Brenna
Mor	Kine Bendixen
Trude	Kikki Stormo
Tor-Gunnar	Trond-Peter Stamsø Munch
forfatter	Anita Haarberg
regi	Tyra Tønnessen
scenografi / kostymer /	
lysdesign	Ingrid Tønder
lyddesign	Jan-Emil Indergaard
maskør	Michael Lange

insipient	Line Åmli
teknisk koordinator	Ragnar Sletten
rekvisitør	Espen Høyem
sufflør	Ells-Beth Lyse
program	May Selmer
ansvarlig utgiver	Catrine Telle
foto fra prøvene	GT Nergård
rettigheter	Anita Haarberg
konsulenter	Børge Bruteig Martin Gammelseter Irina Malotjevskaja